

Het oorlogsmonument Hummelo en Keppel en meer . . .

Op 13 november 1948 werd er op de huidige splitsing van Hessenweg en Monumentenweg in Hoog-Keppel een oorlogsmonument onthuld. In het onderstaande artikel vertelt Karl Lusink uit Drempt u meer over dit monument en over de personen die erop vermeld staan. Ook komen vele andere oorlogsslachtoffers in beeld.

Onthulling monument op 13 november 1948

Het monument omstreeks 1949/1950

In 1947 kreeg beeldhouwer Pieter Starreveld van het gemeentebestuur van Hummelo en Keppel de opdracht om een oorlogsmonument te ontwerpen. Pieter Starreveld (Koog aan de Zaan, 5 mei 1911 - Amersfoort, 18 april 1989) was een Nederlandse beeldhouwer en studeerde aan het Instituut voor Kunstnijverheidsonderwijs in Amsterdam. Hij vervolgde zijn opleiding aan de Rijksacademie van beeldende kunsten in Amsterdam (1929-1932), waar hij een leerling was van Jan Bronner. Hij volgde daarna ook lessen bij Gijs Jacobs van den Hof in Arnhem. Naast zijn beeldhouwwerk was Starreveld actief als medailleur, graficus, kunstschilder en glaskunstenaar. Hij maakte na de Tweede Wereldoorlog diverse herdenkingsmonumenten en standbeelden.

Het monument

Het monument heeft een obeliskachtige vorm en is uitgevoerd in Portlandsteen. Bovenop het monument staat een koperen

vlam die symbool staat voor het verzetsvuur. Aan twee koperen ringen is in bronzen letters de volgende tekst aangebracht 'ter herinnering aan hen die vielen 1940-1945'. Op 30 december 1947 werden er door de burgemeester van Hummelo en Keppel 17 namen doorgegeven die op het monument kwamen te staan. Anno 2020 staan er 20 namen op het monument.

G. Hoogkamp militair overl	18 Mei 1940
R. P. Belinfante	18 Mei 1940
S. Jacobs	25 Oct 1941
Familie C.G.J. Teerink	14 Juli 1942
J. Veldkamp	19 Juli 1943
B. Jacobs geb Goldsteen	19 Oct 1943
J. Wangelaar	24 Oct 1944
H. J. W. Spyker	7 Feb. 1945
Familie A. P. Broeder	21 Mrt. 1945
G. B. J. Mandag geb Bruil	21 Mrt. 1945
D. J. Mandag	21 Mrt. 1945
A. A. Speluur	4 Apr. 1945
G. J. Kijluis	10 April 1945
S. H. J. J. J. J.	1 Mrt. 1945
H. J. J. J. J.	4 Mrt. 1945
M. H. Bergavnet	18 Mrt. 1945
F. J. J. J. J.	22 Mrt. 1945

De door de burgemeester op 30 december 1947 opgegeven namen.

Na plaatsing van het monument werden er nog de namen van H. Verstege, H.B. Jansen en J. Schellingerhout aan toegevoegd. De naam van Schellingerhout kwam er pas in de jaren zeventig van de vorige eeuw op te staan. Twintig namen staan voor 26 oorlogsslachtoffers.

26 oorlogsslachtoffers

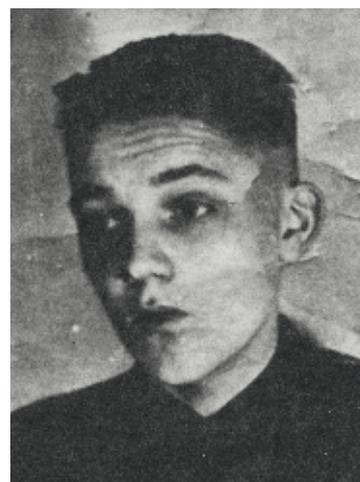
Hieronder volgt een korte beschrijving van de oorlogsslachtoffers uit de gemeente Hummelo en Keppel.

Gerrit Hoogkamp, dienstplichtig soldaat. Geboren op 29 mei 1904 in Steenderen; sneuvelde op 13 mei 1940 in Achterberg bij de Grebbelinie, woonde in Drempt. Begraven op het Militaire Ereveld Grebbeberg in rij 2, graf 29.

Hendrikus Verstege, dienstplichtig soldaat. Geboren op 8 februari 1917 in Drempt; sneuvelde op 13 mei 1940 bij hotel De

Sam en Betsie Jacobs

Jan Veldkamp

Familie Teerink

Jan Wagelaar

Grebbe aan de Grebbelinie, woonde in Drempt. Begraven op het Militaire Ereveld Grebbeberg in rij 2, graf 56.

Robert Paul Belinfante, joodse huisarts in Laag-Keppel. Geboren op 24 december 1905 in Amsterdam; pleegde zelfmoord na de intocht van de Duitsers op 13 mei 1940. Begraven in Hoog-Keppel.

Salomon Jacobs, slager in Laag-Keppel. Geboren op 18 juli 1903 in Laag-Keppel; door de Duitsers op 31 oktober 1941 vermoord in concentratiekamp Mauthausen. Slachtoffer Jodenvervolging.

Betje Jacobs-Goldsteen, vrouw van Salomon Jacobs. Geboren op 23 mei 1902 in Meppel; door de Duitsers op 22 oktober 1943 vermoord in concentratiekamp Auschwitz na te zijn verraden op haar onderduikadres in Utrecht. Slachtoffer Jodenvervolging.

Familie C.G.J. Teerink. Dit gezin bestond uit: Carel Gerrit Jan Teerink, geboren op 28 april 1900 in Hummelo; Berendina Hendrika Teerink-Schieven, geboren op 28 oktober 1906 in Steenderen; Johanna Teerink, geboren op 18 maart 1928;

Dina Teerink, geboren op 25 november 1929; Marina Teerink, geboren op 18 juni 1932 en Carel Gerrit Jan Teerink jr., geboren op 17 maart 1935.

Het hele gezin kwam om op 14 juli 1942 bij een bominslag pal voor hun boerderij De Stokhorst, aan de Zutphenseweg in Hummelo.

Jan Veldkamp, leerling smid, geboren op 15 november 1923 in Oldebroek. Na het doorhakken van telefoonkabels in Hummelo omgekomen op 19 juli 1943 in Duitse gevangenschap in Berlijn.

Hermanus Bernardus Janssen, kantoorbediende. Geboren op 15 september 1924 in Hummelo. Zat een tijd gevangen in het strafdok Marl-Hüls in Duitsland. Hij stierf thuis op 20 oktober 1944 aan de gevolgen van de doorstane ontberingen in dat kamp.

Jan Wagelaar, onderwijzer. Geboren op 16 januari 1909 in Enschede. Werd op 24 oktober 1944 doodgeschoten tijdens het fruitplukken in de bongerd van boerderij Mulra in Hoog-Keppel. Jan Wagelaar woonde met zijn gezin op Mulra, geëvacueerd uit Scheveningen.

Hendrik Jan Willem Spijker, lasser. Geboren op 21 mei 1921. Woonde in Hoog-Keppel. Gedwongen tewerkgesteld in Duitsland en daar omgekomen in Herne op 7 februari 1945.

Begrafenis Jan Heutink in Hummelo

Willem Pieter Broeder, geboren in Middelburg, 67 jaar; *Frederika Broeder-Adama*, wijkzuster, geboren in Norg, 62 jaar, vrouw van Willem Pieter. Zij staan vermeld op het monument als familie W.P. Broeder.

Grada H.J. Maandag-Bruil, geboren op 6 februari 1912, gehuwd met *Derk Jan Maandag jr.*; *Derk Jan Maandag*, geboren op 19 december 1943, zoon van Grada en *Derk Jan Maandag*. Zij kwamen om bij het neerstorten van een Amerikaanse bommenwerper in de Dorpsstraat in Laag-Keppel op 21 maart 1945. Allen begraven op de begraafplaats in Hoog-Keppel.

Antonius Wilhelmus Snelder, landbouwknecht. Geboren op 19 april 1920 in Drempt. Gedwongen in dienst van de O.T. (Organisation Todt, red.), getroffen door een granaat bij B. Martens in Harfsen. Woonde in Drempt D 229.

Gerrit Willem Nijkamp, landarbeider. Geboren 21 december 1907 in Deventer. Omgekomen op 25 maart 1945 in Hamminkeln op het erf van de heer Schulte-Haumann, begraven in Hamminkeln (Evangelischer Friedhof).

Gerrit Jan Milius, fabrieksarbeider. Geboren op 27 mei 1918 in Hummelo, gehuwd. Omgekomen op 13 april 1945 tijdens transport van Wattensted naar het concentratiekamp Ravensbrück (D).

Jan Schellingerhout, schipper. Geboren op 1 februari 1921 in Rotterdam, begraven in Hoog-Keppel.

Evert Jolink, landbouwer. Geboren op 3 september 1910 in Hummelo, begraven in Hummelo. Kwamen beiden om bij een explosie van munitie bij het gemeentehuis aan de Rijksweg in Hoog-Keppel op 2 mei 1945. Waren lid van de BS (Binnenlandse Strijdkrachten).

Jan Heutink, landbouwer. Geboren op 7 augustus 1918, begraven in Hummelo. Raakte zwaargewond bij een explosie van munitie bij het gemeentehuis aan de Rijksweg in Hoog-Keppel en stierf op 4 mei 1945 in Doesburg. Lid van de BS (Binnenlandse Strijdkrachten).

Antonius Theodorus Bergevoet, landbouwer. Geboren in Doesburg, 17 jaar oud. Op 16 mei 1945 overleden in Nijmegen. Slachtoffer van een bombardement. Afkomstig uit Drempt.

Frederik Jacobus Leverman, boekhouder. Geboren op 30 november 1918 in Goes. Gestorven op 6 december 1945 in Doetinchem. Was slachtoffer van het bombardement op Doetinchem. Woonde in Drempt, gehuwd. Werkte bij Vredestein in Doetinchem. Begraven in Groningen.

Fré Leverman

Een vergeten groep

In Laag-Keppel was sinds het begin van de oorlog een joodse kibboets gevestigd in het Hoge Huis, ook wel het huis van Aberson genoemd aan de Rijksweg 66-68 in Laag-Keppel (B 49).

De kibboets in Laag-Keppel had de status van hachsjava-centrum. De hachsjava was een opleiding voor het leven in een landbouwkolonie in Palestina. De jongeren die de opleiding volgden, werden Palestina-pioniers of chaloetsiem genoemd. De opleiding bestond uit het leren van praktische vaardigheden voor het leven in de landbouw en daarbij ook het leren van Hebreeuws, de voertaal die in het land gebruikt zou gaan worden. De Hachsjava-centra vielen onder de Joodse Centrale voor Beroepsopleiding.

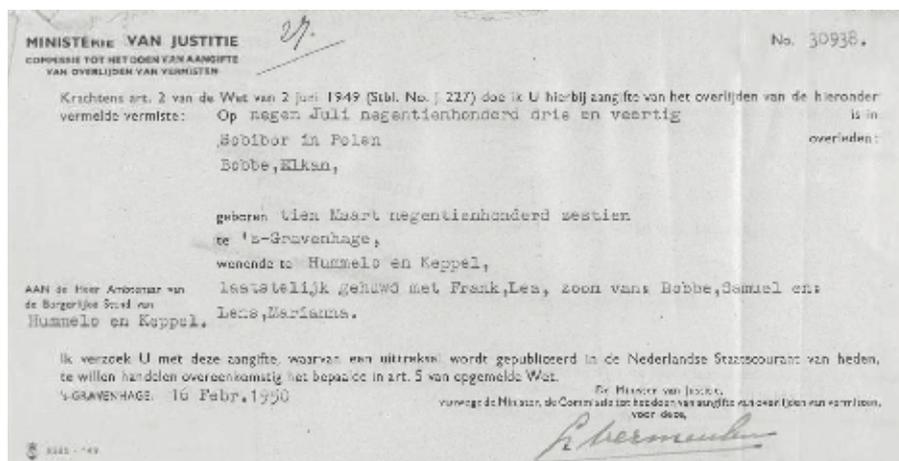
Een aantal jongeren in de kibboets Laag-Keppel was afkomstig van een kibboets in Beverwijk die in 1940 werd overgeplaatst naar Laag-Keppel. Een ander gedeelte van deze Palestina-pioniers waren vluchtelingen uit voornamelijk Duitsland en die op 8 april 1941 vanuit Gorssel naar Laag-Keppel kwamen. Dit waren 22 personen, zowel mannen als vrouwen. In totaal telde de kibboets in Laag-Keppel zo rond de 35-40 personen. Deze jonge mensen in de kibboets waren werkzaam bij boeren, tuinders en andere bedrijven en huishoudens in en rond Hummelo en Keppel. Op 9 april 1943 werden 31 Palestina-pioniers overgebracht naar Vught, vier anderen waren al eerder opgepakt en gedeporteerd en vermoord in Mauthausen en Sobibor.

In totaal kwamen 27 joodse bewoners van kibboets Laag-Keppel om in de kampen Auschwitz, Mauthausen en Sobibor.

Hieronder hun namen (naam, geboortedatum en plaats, datum omgekomen en plaats).

Uri Meijer Philip Jacobs	05-12-1922	Hengelo (Gld)	31-10-1941	Mauthausen
Eduard Erhard Rothschild	26-03-1921	Frankfurt am M.	12-11-1942	Mauthausen
Gustav Simon	15-01-1920	Bisses	02-04-1943	Sobibor
Erwin Heineman	30-09-1921	Hamburg	14-05-1943	Sobibor
David Jozef Beem	17-06-1922	Rotterdam	09-07-1943	Sobibor
Elkan Bobbe	10-03-1916	Den Haag	09-07-1943	Sobibor
Lea Bobbe-Frank	22-03-1922	Nijmegen	09-07-1943	Sobibor
Abraham Hamburger	11-08-1923	Roermond	09-07-1943	Sobibor
Ernst Willi Hartmann	16-03-1922	Waldenburg	09-07-1943	Sobibor
Ernst Mannes	05-05-1920	Lackenbach	09-07-1943	Sobibor
Karl Nagla	18-04-1920	Lackenbach	09-07-1943	Sobibor
Marcel Spitz	03-06-1919	Amsterdam	09-07-1943	Sobibor
Josef Tauchner	15-08-1917	Budapest	09-07-1943	Sobibor
Aäron Vleeschhouwer	24-09-1922	Den Haag	09-07-1943	Sobibor
Lazar Wolloch	22-04-1922	Wenen	09-07-1943	Sobibor
Herman Duizend	24-04-1919	Amsterdam	04-11-1943	Dorohucz
Sara Edith Bravmann	17-12-1921	Fischbach	03-09-1943	Auschwitz
Willy Feblowicz-Hiegentlich	14-10-1919	Rotterdam	03-09-1943	Auschwitz
Elsa Sara Löwenstein-David	27-10-1908	Keulen	03-09-1943	Auschwitz
Salmon Wijnberg	26-12-1918	Amsterdam	08-01-1944	Auschwitz
Alfred Braun	18-09-1916	Liegnitz	31-03-1944	Auschwitz
Robert Feblowicz	05-05-1920	Samter	31-03-1944	Auschwitz
Manfred Levi	11-03-1922	Fischbach	31-03-1944	Auschwitz
Siegfried Löwenstein	23-04-1913	Tübingen	31-03-1944	Auschwitz
Manfred Michel	27-03-1918	Breslau	31-03-1944	Auschwitz
Heinz Peglau	01-06-1920	Berlijn	31-03-1944	Auschwitz
Max Sojfer	10-11-1920	Wenen	31-03-1944	Auschwitz

De namen van deze joodse oorlogsslachtoffers staan niet op het monument omdat de meldingen van hun overlijden pas vele jaren na de oorlog bij de gemeente Hummelo en Keppel binnenkwamen, de laatste uit Auschwitz in juli 1951! Ook in latere jaren heeft men er nooit aan gedacht om deze mensen op het monument te herdenken.

Melding van het Ministerie van Justitie aan de burgerlijke stand van Hummelo en Keppel.

Nog twee namen

Marianne Lisser, geboren op 17 april 1902 in Amsterdam. Vrouw van huisarts Belinfante, overleefde de zelfmoordpoging op 13 mei 1940, maar is op 10 januari 1944 overleden op haar onderduikadres in IJlst in Friesland. Slachtoffer Jodenvervolging. Op 8 april 1946 begraven in Hoog-Keppel naast haar man.

Cornelis Burgers, priesterstudent. Geboren op 1 augustus 1922 in Gendt. Slachtoffer van granaatvuur in Flieren op 6 oktober 1944. Studeerde in Laag-Keppel aan het grootseminarie Rijsenburg dat sinds augustus 1942 gevestigd was op kasteel Keppel. Begraven in Gendt.

Verklarende woorden

O.T. Organisation Todt. Bouwmaatschappij vernoemd naar oprichter Fritz Todt. In het kader van de Arbeitseinsatz werden mensen gedwongen aan het werk gezet door de O.T. *BS Binnenlandse Strijdkrachten*. Werden na de bevrijding ingezet als stoot- en bewakingstroepen.

Tot slot

Op het oorlogsmonument in Hoog-Keppel worden 26 namen genoemd van inwoners van Hummelo en Keppel die omkwamen als gevolg van de oorlog; 29 namen staan er niet op.

In 2009 heeft de schrijver van dit artikel namens de werkgroep 'realisering blijvende herinnering' een verzoek ingediend bij het toenmalige gemeentebestuur om het monument aan te passen. Het antwoord van het gemeentebestuur van Bronckhorst luidde als volgt: *'In onze vergadering van 28 april hebben wij besloten hieraan geen medewerking te verlenen, omdat het hierbij gaat om tijdelijke inwoners van de voormalige gemeente Hummelo en Keppel en omdat wij in vergelijkbare situaties in Hengelo en Zelhem hieraan ook geen medewerking hebben verleend.'* Een veelzeggend antwoord... Toch hoopt men nog steeds dat het monument in Hoog-Keppel ooit aangepast gaat worden.

29 namen die ontbreken, dat kan gewoonweg niet. Het ergste wat oorlogsslachtoffers kan overkomen, is dat ze een vergeten groep worden. Dat kan nooit de bedoeling zijn.

Mochten er nog personen zijn die aanvullende gegevens en/of foto's hebben van één van deze oorlogsslachtoffers dan vragen wij hen contact op te nemen met Karl Lusink, bereikbaar per e-mail op k.lusink@upcmail.nl.